

V.

Beretning

om

en Undersøgelse af Grønlands Vestkyst

(en Del af Holstensborgs og Egedesminde Distrikter)

fra $66^{\circ} 55'$ — $68^{\circ} 30'$

af

J. A. D. Jensen.

1879.



I Henhold til Instruxen fra Commissionen for Grønlands geologiske og geographiske Undersøgelse til mig som Leder af en Expedition i 1879, paa hvilken jeg var assisteret af Candidat A. Kornerup og Premierlieutenant i Marinen R. Hammer, afrejste vi den 29de Marts fra Kjøbenhavn med den kgl. grønlandske Handels Skib, Barken «Ceres», Capitain Frederiksen. Den 25de April vare vi under $60^{\circ}34'$ N. Br. og $52^{\circ}40'$ V. L. i Nærheden af Storisen, der dog her syntes at ligge særdeles spredt, og ved at holde noget vestligere ud i Davis-Strædet tabte vi den snart af Syne og bleve senere ikke forulempede af den, ligesom Farvandet ogsaa iaar var ualmindelig frit for Isfjelde. Den 29de April om Eftermiddagen kastedes Anker ved Holstensborg.

Coloniens Bestyrer, Hr. Fr. Lassen, der ved Forberedelserne til vor Rejse ydede os værdifuld Assistance, gjorde os strax ved vor Ankomst opmærksomme paa, at det vilde være forbundet med Vanskelighed at tilvejebringe en til vor Rejse formaalstjenlig Baad, da de tilstedeværende Konebaade ikke vare forsynede med nye Skind saa tidligt paa Aaret. Han tilbød os derfor beredvilligt en af Handelens Slupper som Rejsefartøj, men vi vilde kun nødtigt give Afkald paa Fordelene af at rejse med Konebaade, hvilke Fordele især bestaa i, at de rumme betydeligt mere, end en Slup af samme Størrelse, at Grønlænderne bedre forstaa at omgaas dem, at man med Lethed transporterer dem over Overbæresteder, og at de flyde paa lavere Vand; alle disse Fordele vare paa den forestaaende Rejse

af største Vigtighed; thi de store Afstande, hvor ingen Forsyning kunde foregaa, fordrede megen Plads i Baaden til Proviant. Imellem Strømfjorden og Arfersiorfik¹⁾ er der nemlig flere Overbæresteder, som vi rimeligvis vilde komme til at benytte os af, og endvidere findes der paa den Strækning, der iaar skulde berejses, nogle af Grønlands største Elve, ad hvilke vi vilde søge at komme ind i Landet, og som kunde forudsættes at være saa lave og opfyldte af Ler- og Sandbanker, at en almindelig Slup ikke vilde kunne flyde derover.

Endelig lykkedes det os at faa en temmelig lille og skrøbelig Konebaad, der blev roet af 2 Grønlændere og 3 Grønlændere. Foruden dette Personale fulgte os endvidere to Kajakmænd og en Tjenerinde, der ogsaa tjente som Afløser ved Aarerne. Baaden og Besætningen, hvoraf de fleste hørte hjemme i Sarfanguaq, indtraf dog først i Holstensborg d. 14de Maj.

Vi skulde ikke have dvælet saa længe ved denne, som det synes, ubetydelige Sag, hvis vi ikke havde antaget, at dens Omtale kunde være fremtidige Rejsende til Nytte, idet Rejsmidlerne udøve en langt større Indflydelse paa et gunstigt Resultat, end man fra først af skulde antage.

Ventetiden i Holstensborg benyttedes til forskellige Forberedelser til Rejsen samt til at foretage de fornødne Maalinger og Observationer, der paa Grund af det daarlige Vejr, som i denne Tid var fremherskende, toge lang Tid.

Som Grundlag for Kaartlægningen af den Del af Landet, vi i Sommerens Løb skulde berejse, udmaalte vi ved Holstensborg ved Hjælp af et Stampfersk Nivellerinstrument en Basis paa 1412 Fods Længde (anden Udmaaling af Basis var paa Grund af Terrænets Ujævnhed ikke mulig), og denne blev da gjen nem mindre Trekanter forstørret til Afstanden: Coloniflagstangen-Amerdlok Flagstang; derefter bestemtes gennem Maalinger ved

¹⁾ I tidligere Beretninger kaldes denne Fjord Aulatsivik, et Navn, der af Grønlænderne nu kun bruges om den lille Fjord Syd for den her anførte.

Hjælp af en Repetitions Theodolith Beliggenheden af flere Punkter i Nærheden af Holstensborg. Paa vor Rejse mod Nord udvidedes derpaa efterhaanden Triangelnettet, idet vi som oftest maatte indskære det Punkt, paa hvilket vi befandt os, ved Maalinger til tidligere bestemte Punkter, da Manglen paa Varder eller andre markerede Punkter umuliggjorde den Fremgangsmaade, ved hvilken man fra to eller flere bekendte Punkter bestemmer andre. De trigonometriske Stationer mærkede vi ved høje Stendysser, hvorved de indskaarne Punkter bleve synlige. Iøvrigt gik vi frem paa samme Maade, som der i det foregaaende Hefte¹⁾ er gjort Rede for, og paa medfølgende Kaart (Tav. V), der er en formindsket Copi af det til Søkaartarchivet afgivne Originalkaart, er alt, hvad der har været Gjenstand for Opmaaling i 1879, betegnet ved fuldt optrukne Linier.

Som det var at vente, stemmede de ved de terrestriske Observationer fundne Breder ikke nøje med de astronomiske, da den for Nettet til Grund liggende Basis var saa lille og kun bestemt med den til de stampferske Apparater svarende Nøjagtighed. Ved Agto²⁾, det fra Holstensborg længst bortliggende Punkt, der er terrestrisk bestemt, er Forskjellen 2 Min. mellem den astronomisk bestemte Brede og den, der er funden gennem Triangelnettet, og, da den første kan antages at være særdeles nøjagtig, er hele Kaartet som Følge deraf reduceret med den tilsvarende Størrelse.

Højderne ere bestemte ved terrestriske Maalinger eller ved et Aneroidbarometer. Ingen af disse Bestemmelser kan dog gjøre Krav paa særdeles stor Nøjagtighed, navnlig hvor de terrestriske Maalinger ere foretagne fra fjerne Punkter, da Unøjagtigheden tiltager med Qvadratet paa Afstanden.

Er saaledes fra Punktet A Zenithdistancen z maalt til Punktet B , findes Højdeforskjellen mellem A og B ved Formlen:

¹⁾ Meddelelser om Grønland, 1ste Hefte, S. 22.

²⁾ Rifkol er det terrestrisk bestemte, medens Bredden er observeret ved Agto, men Azimuthen og Afstanden mellem disse to Punkter ere fundne.

$$h_1 - h = K \cot \left[z - \left(\frac{1}{2} - n \right) \frac{\omega'' \cdot K}{R} \right],$$

hvor K er Afstanden mellem A og B , R Jordens Radius, og n en Størrelse, der afhænger af Refractionen. Efter Gauss er $n = 0,065$, hvorpaa der dog hæfter en Middelfejl $\mu = 0,015$, og Fejlen paa $h_1 - h$, der begaas ved at benytte denne Størrelse, bliver derved $\frac{K^2}{R} \mu$,

der kan afgive et Maal for Nøjagtigheden af Højdemaalinger paa forskellige Afstande, afset fra de Fejlkilder, der ligge i Unøjagtigheder i Maalingen og i Afstandens Bestemmelse.

Til Brug ved senere Opmaalingsarbejder i Grønland meddelers jeg her de beregnede Værdier af nogle Hjælpestørrelser.

Ved Beregningen er den danske Sphæroide, hvor $\alpha = \frac{1}{300}$, lagt til Grund.

M betyder Jordens Krumningsradius i Meridianen.

N — — — — — i Normalen.

Disse Størrelser ere beregnede ved følgende 2 Formler:

$$\log M = \log a(1 - e^2) + 3K$$

$$\log N = \log a + K$$

$$\log a \text{ (i danske Fod)} = 7,307890756,$$

$$\log a(1 - e^2) \text{ (i danske Fod)} = 7,304990624$$

$$K = \{6,15993863\} \sin^2 \lambda + \{3,68209\} \sin^4 \lambda + \{1,329\} \sin^6 \lambda,$$

hvor $\{ \}$ betyder, at det indenfor staaende Tal er log. af Størrelsen. λ er Breden.

Hjælpestørrelserne [1], [2] og [3], der benyttes til at beregne Breden og Længden af et Punkt, hvis Azimuth og Afstand fra et andet givet Punkt ere bekendte, bestemmes ved:

$$[1] = \frac{\omega''}{M}$$

$$[2] = \frac{\omega''}{N}$$

$$[3] = \frac{N}{2\omega''M}.$$

$$\log \omega'' = 5,3144251.$$

Brede.	log <i>M</i> .	Diff.	log <i>N</i> .	Diff.	log [1].	Diff.	log [2].	Diff.	log [3].
59° 30'	7,308217		7,308966		8,006208		8,005459		4,38529
60 00	8251	34	8977	11	6175	33	5448	11	527
30	8283	32	8988	11	6142	33	5437	11	525
61 00	8316	33	8999	11	6109	33	5426	11	523
30	8348	32	9010	11	6077	32	5415	11	521
62 00	8380	32	9020	10	6046	31	5405	10	519
30	8411	31	9031	11	6014	32	5394	11	516
63 00	8442	31	9041	10	5983	31	5384	10	514
30	8472	30	9051	10	5953	30	5374	10	512
64 00	8503	31	9061	10	5922	31	5364	10	510
30	8532	29	9071	10	5892	30	5354	10	508
65 00	8562	30	9081	10	5863	29	5344	10	506
30	8591	29	9091	10	5834	29	5334	10	505
66 00	8619	28	9100	9	5806	28	5325	9	503
30	8647	28	9110	10	5778	28	5316	9	501
67 00	8675	28	9119	9	5750	28	5306	10	499
30	8702	27	9128	9	5723	27	5297	9	497
68 00	8729	27	9137	9	5697	26	5288	9	495
30	8755	26	9146	9	5670	27	5280	8	494
69 00	8780	25	9154	8	5645	25	5271	9	492
30	8806	26	9162	8	5619	26	5263	8	490
70 00	8830	24	9171	9	5595	24	5254	9	489
30	8855	25	9179	8	5570	25	5246	8	487
71 00	8878	23	9187	8	5547	23	5238	8	485
30	8902	24	9194	7	5524	23	5231	7	484
72 00	8924	22	9202	8	5501	23	5223	8	482
30	8946	22	9209	7	5479	22	5216	7	481
73 00	8968	22	9216	7	5457	22	5209	7	479
30	8989	21	9223	7	5436	21	5202	7	478

De astronomiske Stedbestemmelser, hvorfor der er gjort Rede i 7de Afsnit, Tab. I, ere ligeledes benyttede til Kaartets Tegning. Saa ofte Lejlighed gaves, toges Middags-højden, og, naar Chronometrets Uhrklokkeslet ved Sandmiddag kunde bestemmes, beregnedes Bredden ved circummeridiane Højder. De forskellige Steders Længdeforskjel fra Holstensborg, hvis Længde antages at være $53^{\circ}42' V.$, er bestemt ved to Lommechronometre, benævnedes E og R , hvis Gang dog har været meget variabel. Da E havde den jævreste Gang, er dette Uhr benyttet til Længdeberegningerne indtil den 2den Juli; men, da det efter denne Dag flere Gange gik istaa, maatte jeg senere bruge R .

Er der, som Tilfældet har været flere Steder, maalt Højder af Solen om Formiddagen eller om Eftermiddagen, uden at vi have kunnet bedømme Stedets Brede, ere de nævnte Højder dog brugte til deraf at beregne Stedlinier.

Højderne maales ved Hjælp af en kunstig Horizont og en Pitorsk Cirkel; kun enkelte Gange paa Vandringer er en Lommesextant benyttet.

Forholdene medførte, at vor Rejse igjennem den inderste Del af Nagsugtok samt igjennem Arfersiorfik og Atanek-Fjorden maatte ske saa hurtigt, at en mere detailleret Opmaaling her ikke kunde finde Sted. De nævnte Fjorde ere derfor udelukkende aflagte efter Croquiser, støttede af enkelte astronomiske Observationer og Pejlinger.

Fjeldene vare navnlig i Nærheden af Holstensborg særdeles jernholdige, og maatte derfor udøve en stærk Attraction paa Magnetnaalen; det er derfor intet Under, at Misvisningerne ere saa variable. Compasnaalen er paa denne Brede overordentlig død; man bør derfor her være forsynet med Azimuth-compasser af bedste Construction.

Før vor Afrejse fra Holstensborg bestemte vi, at en Baad skulde afgaa Nord paa og oprette Depoter af Proviant og Bagage langs Kysten. Et blev saaledes nedlagt i en Klippehule paa

en lille Ø udfor Natarnivinguak ved Isortok-Fjordens Munding, og et andet ligeledes i en Klippehule paa en Ø ved Strømfjordens Munding; desuden sendtes en Del af Bagagen til Agto og Egedesminde.

Den 16de Maj vare vore Forberedelser i Holstensborg endte, og vi afrejste da samme Dag imod Nord.

Vejret var i den første Halvdel af Sommeren særdeles daarligt; vedvarende Sne eller Regn, ledsaget af stiv Kuling, varede ofte i mange Dage, og navnlig bleve vi i Isortok-Fjorden to Steder opholdte i længere Tid, uden at det var os muligt at faa undersøgt de nærliggende Egne. Taage paa Fjeldene hørte til Dagens Orden, og Opmaalingsarbejderne bleve derved meget vanskeliggjorte. Under vort Ophold i Nagsugtø (Nordre Strømfjord) vare vi derimod særdeles begunstigede af smukt Vejr. Varmen var ofte endog trykkende (Thermometret viste en Dag i Skyggen 22° C.), og dette, i Forbindelse med de utallige Myggesværme, gjorde, at vi forsøgte at foretage de anstrængende Fjeldbestigninger om Natten; dog opgave vi det strax igjen, da Fordelene herved vare meget ringe, Myggene vare næsten lige saa utaalelige som om Dagen, og, da Solen ikke gik under Horizonten, varede den kølige Tid kun meget kort. Efter vor Ankomst til Egedesminde blev Vejret atter uroligt, og saaledes vedblev det med faa, kortvarige Afbrydelser lige til vor Afrejse til Hjemmet.

Da vore Rejser allerede begyndte midt i Maj, dækkede Sneen endnu de højere Partier af Landet, og Fjordene Nordre og Søndre Kangerdluarsuk vare i den inderste Del isdækkede, af hvilken Grund det ikke var muligt for os at naa til Bunden af dem. Hele Landet indenfor disse Fjorde blev derfor saa godt som ukjendt for os. Fra Amerdlok-Fjorden Syd for Holstensborg, der skærer sig dybt ind i Landet, og som skal fortsættes af en stor Sø, ad hvilken man med Konebaade skal kunne naa helt op til Indlandsisen, vil den nævnte Strækning ogsaa meget lettere kunne undersøges. I Søndre Kangerdluarsuk laa endnu

overalt Iskanten langs Kysten, saa at vi i Begyndelsen endog maatte rejse Telt paa selve Isen.

I hele Nord-Grønland herskede iaar en Forkølelsesfeber, der er meget almindelig i Grønland, dog var den ikke meget dødelig. Vor Besætning var, saa længe vi ikke kom i Berøring med Nogen, fri for den, men den 24de Juni mødte vi paa Øen Atarniarfik en i Agto hjemmehørende Konebaad, hvis Besætning led af Sygdommen. Næste Dag vare ogsaa vore Folk angrebne og bleve endnu mere medtagne, da vi nogle Dage efter ankom til Agto, hvor vi skulde supplere vor Forsyning. Paa dette Sted og paa alle beboede Pladser i Omegnen vare saagodtsom alle syge, og det var ikke engang muligt at faa samlet en Baadbesætning, der skulde have transporteret en Del af vor Bagage op til Bunden af Strømfjorden. Da vor egen Baad umuligt kunde bære alt, hvad der udfordredes til et længere Ophold i Fjorden, maatte allerede denne Mangel paa Transportmidler gjøre en længere Isvandring fra Bunden af Strømfjorden højst tvivlsom.

Efter vor Afrejse fra Agto vedligeholdte Sygdommen sig hos vor Besætning endnu i nogen Tid, kun to af os Danske vare raske, medens derimod Kornerup allerede i nogen Tid havde skrantet. De syge syntes at lide meget, og især vare de meget medtagne om Aftenen; vi søgte naturligvis at lempe Arbejderne og vore Rejser saa meget som muligt derefter, og det var en Fornøjelse at se dem udføre de dem paalagte Hverv uden at ytre nogen Misfornøjelse over at skulle arbejde i den lidende Tilstand. Efterhaanden som vi kom længere ind i Nagsugtok, udøvede det her herskende milde Klima sin velgjørende Virkning paa vore syge, og efter nogen Tids Forløb vare de alle helbredede. Desværre vedvarede Kornerups Sygdom og antog efterhaanden en saa alvorlig Karakter, at vi ikke turde fortsætte vort Ophold længere paa Steder, hvor vi vare fjærne fra enhver Hjælp. Da vi imidlertid vare nær ved Bunden af den lange Fjord, mente vi dog at kunne forsvare først at gaa helt op til

Indlandsisen. Efterat dette var lykkedes os, søgte vi saa hurtigt, som det var os muligt, at naa ud til beboede Egne. Vi valgte derfor Vejen ad Nagsugtoks nordre Arm, gik derpaa over Itivdiarsuk, Overbærestedet, som adskiller Nagsugtok fra Arfersiorfik, og søgte ind til Niakornarsuk nær ved Fjordens Munding, hvor vi fik en Konebaad, der bragte Kornerup til Egedesminde, medens vi andre fortsatte Undersøgelserne og Opmaalingerne Syd paa.

Efterretningerne om, at Barken «Thorvaldsen» var ankommen til Egedesminde, lod os formode, at ogsaa det andet Torejse-Skib, Barken «Ceres», snart maatte kunne ventes, og, da vi ifølge vor Instrux skulde træffe Assistent Steenstrup, til hvem vi i den Anledning ved vor Ankomst til Holstensborg havde skrevet, uden dog at faa Svar før den 16de August, besluttede vi at gaa til Egedesminde, hvorfra vi hurtigt maatte faa Underretning om «Ceres» Ankomst til Jakobshavn. Da vi efter vor Ankomst dertil under de givne Omstændigheder ikke turde fjærne os for langt fra denne Coloni, undersøgte vi Egnen i dens Nærhed og foretoge en mere detailleret Opmaaling af Øgruppen «Bunke Eilande». Vejret lagde os imidlertid ogsaa her mange Hindringer i Vejen, og vi bleve som Følge deraf ikke helt færdige med dette Arbejde, der forhaabentlig vil blive afsluttet af Premierlieutenant Hammer i Løbet af Vinteren eller maaske næste Sommer (1880).

Den 4de September afrejste vi til Godhavn for at gaa ombord i «Ceres», der skulde anløbe den nævnte Havn. Skibet blev imidlertid i Ritenbenk opholdt saa længe af Vejrliget, at vi først d. 23de September afsejlede til Hjemmet.

Efter Bestemmelsen forlod Premierlieutenant Hammer Expeditionen i Egedesminde og begyndte dernæst sine selvstændige Undersøgelser ved Jakobshavn og Claushavn.

Efter saaledes at have gjort Rede for de Forhold, der have indvirket paa Rejserne, og som have en væsenlig Indflydelse paa disses Resultat, skal jeg nu i det følgende give en Fremstilling af de Egne, der have været Gjenstand for vore Under-

søgelser. Disse omfatte Landet mellem Holstensborg og Kangatsiak, samt tildels Kystlandet herfra til Egedesminde, og «Bunke Eilande».

Hele Landet fra Holstensborg til Agto er ubeboet, men de talrige Hustomter ved Kangarsuk, Akuliarusinguak i Isortok, Ukivik, Igfat, Niakok, Kaersok i Nagsugtok, Gamle Egedesminde, ja endog paa de to smaa lave Øer Kitsigut og paa flere andre Steder, vise, at det tidligere ikke har været saa. Folk fra Holstensborg bo endnu om Efteraaret i nogen Tid ved Kangarsuk for Fangstens Skyld, men forøvrigt findes der, saavidt os bekendt, ingen faste Bopæle i hele Egnen paa en Strækning af c. 14 Mile langs Kysten. Denne er fra Agto Nord paa til Kangatsiak derimod mere folkerig; der findes saaledes her beboede Pladser ved Agto, Ikerasak, Iginiafik, Aulatsivik, Niakornak og Kangatsiak. Om Sommeren træffer man dog som oftest paa hele Strækningen en Del Grønlændere, der for Jagtens Skyld foretage lange Rejser i Konebaad. Tidlig paa Sommeren er det Fugleæggene og Dunene, der lokke dem langt bort fra deres egentlige Hjem. Øerne langs denne Kyststrækning og Fjordene ere særdeles rige paa Ederfugle, men efter Sigende skal der nu ikke være nær saa mange som i tidligere Tid. Grønlænderne viste os paa vor Rejse flere Øer, der tidligere skulle have været næsten oversaaede af Ederfugle-reder, medens vi nu kun traf dem der enkeltvis. Paa deres Æg- og Duntogter rejse Grønlænderne helt ind i Nagsugtok-Fjordens nordostligste Arm, hvor der lidt Vest for Strømstedet Sarfarsuak findes et Par Smaaøer, der afgive Byggeplads for uhyre Skarer af Ederfugle.

Af andre Fuglearter fandt vi i den her omhandlede Del af Landet følgende mest fremherskende:

Falken, *Falco candicans*, Kigsaviarsuk (graa og hvide).

Rypen, *Tetrao lagopus*, Akigsek.

Sneppen, *Gallinago media*.

Snespurven, *Plectrophanes nivalis*, Kupanavarsuk.

Markspurven, *Plectrophanes lapponicus*, Narsarmiutak.

Ravnen, *Corvus corax*, Tuluvak.

Ømmerten (Storlommen), *Colymbus glacialis*, Tugdlik, talrig
i Søpartiet indenfor Isortok.

Lommen, *Colymbus septentrionalis*, Karsak.

Vildgaasen, *Bernicla brenta*, Nerdlek; i Mængde indenfor
Nagsugtok og Isortok.

Vildanden, *Anas boschas*, Kerdlutok.

Strømanden, *Mergus serrator*, Pajk.

Tejsten, *Uria grylle*, Serfak.

Maagen, *Larus glaucus*, Nauja.

Tretaaede Maage, *Rissa tridactyla*, Taterak.

Ternen, *Sterna macroura*, Imerkutailak, hyppigt Nord for
Agto.

Struntjægeren, *Stercorarius cephus*.

do. do. *parasiticus*.

Skarven, *Graculus carbo*, Okaitsok, talrig i Nagsugtok o. fl.

Senere paa Aaret drage Grønlænderne omkring i disse Egne for at fange Hellefisk (grønl. natarnak), hvoraf der findes mange langs den ydre Kyststrækning fra Agto til Isortok, og denne Fangst lokker endog Grønlændere fra Hunde-Eiland og Grønne Eiland i Discobugten til disse fra deres Hjem temmelig fjerntliggende Egne.

Samtidig med denne Fangst falder ogsaa Renjagten, der endnu i denne Egn giver et ret godt Udbytte, medens dette dog nu maa være aldeles forsvindende imod, hvad det tidligere har været. Vi saae daglig Beviser herpaa. Hvor vi end satte Foden paa Land, med Undtagelse af Øerne og den yderste Kyststrækning, tilkjendegave Levninger af Renner, at et eller flere Dyr her vare nedlagte eller fortærede. Gaar man fra Fjordene ind i Landet, har man idelig det samme for Øje, enten man saa er paa de højeste Fjelde, i Dalene eller paa de udstrakte Sletter, som i denne Egn ere saa hyppige i Modsætning til det øvrige Grønland. I Egnen indenfor Isortok fandtes disse

Dyrelevninger i saadan Mængde, at man næppe noget Sted kunde gaa hundrede Skridt uden at støde paa dem. Mange Sovepladser og Baghold (Sten rejste paa Højkant, bag hvilke Jægeren venter sit Bytte) vare spredte over hele Sletten. Ved en stor Teltplads, Kakaliak, en Dagejse fra Umivik, laa Renshorn i hundredevis dyngede ovenpaa hinanden. Omtrent det samme iagtoges indenfor Nagsugtok, hvor vi endog fandt Ben og Horn af Rener umiddelbart op til Indlandsisens Rand. Kort sagt, hvor vi kom hen i denne Egn, havde vi synlige Beviser paa, at der tidligere maa have fundet et forfærdeligt Myrderi Sted paa disse Dyr, og, naar man dernæst tager i Betragtning, at vi kun be- traadte en forsvindende Del af dette udstrakte Land, maa man vist med Dr. Rink samstemme i, at det Antal Rener (8 à 9000 i Nordgrønland og 16000 i Sydgrønland)¹⁾, der efter hans Beregning tidligere fæddedes aarligt i Grønland, er meget lavt anslaaet. Hvem der har seet de endnu synlige Spor af denne hensynsløse Jagt, maa indrømme, at der intet mærkeligt er i, at Renernes Antal er aftaget betydeligt, og Tanken behøver ikke at ty til Dyrenes Vandring over Indlandsisen til de frodige Dale, der efter Nogles Mening skulle findes i Landets Indre, for at forklare sig dette Phænomen. Da Jagten i de senere Aar har givet mindre Udbytte, drives den nu i ringe Grad, og man kan derfor nære Haab om, at Dyrenes Antal atter vil forøges paa en ganske naturlig Maade. En saadan Til- og Aftagen synes ogsaa efter Sigende at have fundet Sted i tidligere Perioder. Riffelen vil dog sikkert forhindre, at en saa rig Periode, som den i Begyndelsen af Fyrrerne, nogensinde vil vende tilbage.

Endnu forekomme i Egnen imellem Isortok og Agto særdeles mange Hvalrosser. De ere især hyppige i Nærheden af Gamle Egedesminde og ved Strømfjordens Munding. Her

¹⁾ H. Rink: •Grønland geographisk og statistisk beskrevet•. 1ste Bind, Side 133, og 2det Bind, Side 175.

saae vi nogle af Smaaøerne ved Perutusut, hvor Hvalrossen om Efteraaret gaar paa Land, næsten helt bedækkede med et tykt Lag af disse Dyrs Excrementer. Overalt i Egnen træffer man Skind, Hjerneskiller og andre Benlevninger af fangede Hvalrosser spredte i Mængde omkring paa Øerne. Om Sommeren sees Dyrene meget sjældent, men vise sig først i Flokke i Slutningen af August. I September og Oktober ere de i saadan Mængde tilstede, at endog Kajakposterne ere vendte om, da de af Frygt for dem ikke have turdet passere gennem Strømfjordens Munding. Fra Discobugten og fra Egnen imellem Agto og Egedesminde indfinde sig hvert Efteraar en Del Folk for at drive Fangst paa dem.

Hvad de orographiske Forhold angaar, da er Landet imellem Holstensborg og Kangatsiak højest i den sydlige Del. Indenfor Nordre- og Søndre-Kangerdluarsuk, saavel som i Nærheden af Isortok, findes flere Fjelde paa 4—5000 Fods Højde, hvorimod Landet Nord for sidstnævnte Fjord efterhaanden bliver meget lavere, og Fjeldene naa her sjældent en Højde af 2000 Fod. Højlandet i den sydlige Del aftager ogsaa, jo længere man kommer imod Øst, og gaar efterhaanden over i et forholdsvis lavt Fjeldland, der strækker sig langs Indlandsisens Rand ligefra Discobugten til Ikatok-Fjorden og rimeligvis endnu længere mod Syd. I denne lavere Egn træffes mange Steder jævne Sletter af betydelig Udstrækning, indsluttede imellem Fjelde paa højst 2000 Fod.

Næppe er Yderlandet i Grønland noget Sted saa bredt som her, nemlig over 20 Mile, og, hvad der giver denne Egn sit Særpræg, er især de store Søer, de dybe Fjorde og de vandrige Elve fra Indlandsisen. Da Landet er saa lavt, have Elvene kun ringe Fald, og flere af dem kunne derfor befares af Konebaade. Fortrinsvis i den sydlige Del af Landet synes en delvis Parallelisme at gjøre sig gjældende i Fjordenes, Søernes og de større Elves Retning, medens dette ikke finder Sted i nogen synderlig Grad i den nordlige Del.

Fra Syd af skære sig følgende større Fjorde ind i Landet: Søndre Kangerdluarsuk, Nordre Kangerdluarsuk, Isortok, Nagsugt (Nordre Strømfjord), Atanek og Arfersiorfik. Foruden disse findes endnu paa Strækningen fra Strømfjorden til Atanek nogle mindre Fjorde, som vi ikke fik Lejlighed til at berejse.

Tæt Nord for Holstensborg træde Fjeldene, som f. Ex. Præstefjeldet (1770 Fod højt), tæt ud til Havet, medens der foran Kysten ligger en Skjærgaard, det saakaldte Holstensborg Rev eller Knights Øer, der bestaar af talrige større og mindre Øer. I Modsætning til tidligere Angivelser fandt vi, at dette Revs yderste synlige Skær kun laa c. 7 Kvartmil fra Kysten eller c. 11 Kml. fra Holstensborg, og fra betydelige Højder kunde man længere imod Vest ikke se noget Skær, paa hvilket Søen brød. Skjærgaarden fortsættes forøvrigt imod Nord til noget forbi Isortok, medens Kysten herfra til Gl. Egedesminde med enkelte Afbrydelser er temmelig blottet for Øer. Fra Søndre-Kangerdluarsuk til Strømfjorden træde Højlandets Fjelde ikke helt ud til Kysten, men adskilles fra Havet ved et 2—4 Kml. bredt, lavt Forland, hvorfra Baglandets Fjelde hæve sig brat.

Søndre- og Nordre-Kangerdluarsuk adskilles ved en Halvø, der frembyder flere høje Fjelde. Da Is forhindrede os i at naa til Bunden af disse to Fjorde, kunne Naturforholdene i den indre Del ikke angives, dog saae vi, at begge Fjordene her vare indesluttede imellem høje, vilde Fjelde, hvoraf flere vist havde en Højde af 4 à 5000 Fod. Fra Toppen af Fjeldet Sungok, Syd for Isortuarsuk, kunde vi overse den inderste Del af Nordre Kangerdluarsuk. Der findes nærved en stor Sø, som skal strække sig i Forlængelsen af Isortuarsuk henimod Sarfangvak i Amerdlok-Fjorden.

Midt i Søndre Kangerdluarsuk ligge nogle Øer, der indsnævre Fjorden saa meget, at der derved opstaar en rivende Strøm.

Tæt Nord for Nordre Kangerdluarsuk ender Højlandet i et kjendeligt Fjeld, der i 3 skarpt markerede Terrasser falder ned

til det lave Underland. Ved en Bugt ligger her en Del grønlandske Huse, der ere beboede under Efteraars-Fangsten af Folk fra Holstensborg. Paa Strækningen fra Kangarsuk til Isortok-Fjorden er Yderlandet stærkt indskaaret, og de derved dannede Smaafjorde ere opfyldte af talrige Øer.

Isortok-Fjorden er omtrent 9 Mil lang; men det dertil hørende Dalstrøg fortsættes langt ind i Landet, hvor det efterhaanden antager en mere sydlig Retning. Igjennem denne Dal, der i Tidernes Løb er bleven opfyldt af umaadelige Masser af Ler, flyder i utallige Smaaløb en stor vandrig Elv, der, idet den kommer fra Indlandsisen, bestandig aflejrer nye Lerlag paa de alt tilstedeværende.

Paa den yderste Del begrændses Fjorden imod Syd af et Højland, der ender i et ret kjendeligt Fjeld ved Natarnivinguak; dens nordre Kyst optages af lavere Fjelde paa c. 1000 Fods Højde. Fjorden deler sig derpaa i to Arme, der ere adskilte ved Halvøen Akuliarusinguak, hvis c. 900 Fod høje Fjeld seer ud som et overordentlig lavt Land ved Siden af de Højder, der overalt omgive det. Den sydlige Arm, Isortuarsuk, gaar c. 1 Mil imod O. t. S., hvorefter dens dertil hørende Dal fortsættes i samme Retning til den foran omtalte Sø. Imellem Isortuarsuk og Kangerdluarsuk ligger et vildt Fjeldparti, hvis højeste Punkter naa op til c. 4000 Fod, og igjennem en Indsænkning heri har den nævnte Sø et Afløb til Bunden af Nordre Kangerdluarsuk, der ligesom den inderste Del af Isortuarsuk er opfyldt af Ler. Isortuarsuk er skilt fra Søen ved en forholdsvis lav, lerholdig Landstrækning, igjennem hvilken en Elv ved dybe Indskæringer baner sig Vej til Fjorden. Formodentlig medfører Elven fra denne Landstrækning Leret, som findes aflejret i Bunden af Isortuarsuk; dog turde en Del deraf ogsaa hidrøre fra de Smaaelve, som komme fra flere Isbræer paa Toppen og Skraaningerne af de høje Fjelde paa begge Sider af Dalen. Den omtalte Slette, hvori der findes Lerlag, som sikkert hidrøre fra en gammel Bundmoræne, adskilles i to Dele af et

Fjeld, der, skjøndt det kun er 1930 Fod højt, dog paa Grund af sin isolerede Beliggenhed midt i den brede Dal er meget fremtrædende. Vi have ikke kunnet udfinde Betydningen af Ordet Sungok, Navnet paa det her omtalte Fjeld, saavel som paa et ifølge sin Beliggenhed og ydre Omgivelser ganske lignende Fjeld indenfor Fjordarmen Ekalugsuak.

Nord for den mægtige, fra Søsiden utilgængelige Halvø Akuliarusersuak strækker sig Ekalugsuak imod NO. og fortsættes af en bred Dal, gennemstrømmet af en vandrig Elv, der skal komme fra 2 store Søer Nord for det ovenomtalte Fjeld, Sungok. Den inderste af disse Søer skal strække sig til henimod Strømfjorden. Elven er meget rig paa Laxørreder, og Stedet er derfor hver Sommer Samlingsplads for talrige Grønlændere, der opslaa deres Telte et Stykke op ad Elven paa dennes nordlige Bred. I Fjordarmens inderste Del er Vandet meget lavt, og kan med Konebaade kun passeres ved Højvande.

Ved mange grønlandske Fjorde, især saadanne, der ved en Elv fra Indlandsisen faa Tilførsel af Ler, er dette aflejret ved Fjordenes Kingua¹). Ved med Baad at passere disse Strækninger maa man være yderst forsigtig og kun gaa over dem med stigende Vand; thi, kommer man paa Grund, og Vandet falder, vil Baaden med sin Byrde efterhaanden arbejde sig saaledes ned i Ler-Æltet, at den og Godset vil være redningsløst fortabt, ja selv Besætningen vil i de fleste Tilfælde næppe kunne bjerge sig iland. Grønlænderne vide at fortælle om flere Ulykker, der paa forskellige Steder skulle være foregaaede paa denne Maade. Her i Ekalugsuak, hvor Bunden, som anført, er fast, er denne Fare ikke tilstede.

Halvøen Akuliarusersuak naaer i Fjeldet Umatausak en Højde af 4880 Fod. Da Landet Nord herfor er meget lavere, sees dette Fjeld i hele Egnen lige op til Kangatsiak. I Sommeren 1879 viste det sig bestandig snedækt, men Sneen maa dog af

¹) Det grønlandske Navn paa enhver Fjords inderste Del.

og til i varme Somre kunne smelte bort, thi en Grønlander fra Holstensborg, der engang paa Rensjagt var naact til Fjeldets Top, fortalte os, at det dengang var isfrit.

Øst for Akuliarusersuaks Vestpynt er Isortoks nordre Kyst saa stejl, at man først nær ved Bunden af Fjorden kan lande med Baad. Paa Fjordens Skyggeside afbrydes Fjeldrækken derimod af nogle Dale, hvoraf Vestre og Østre Kororsuak ere de betydeligste. Flere af Fjeldtoppene, bl. a. Nasak, indenfor Vestre Kororsuak, have omtrent samme Højde som Umatausak. Overfor Akuliarusersuak gaa nogle Isbræer ned indtil et Par hundrede Fods Højde over Vandet.

I tidligere Tid skal den store Elv, der udgyder sig i Bunden af Isortok, have været sejlbar for Konebaade, og det siges endog, at man dengang er naact helt op til dens Udspring fra Indlandsisen. I Tidernes Løb er Ansamlingen af Ler bleven saa betydelig, Elvens Løb og Krumninger saa talrige og indviklede, og desuden Strømmen paa mange Steder saa rivende, at man kun i Juli og August, naar Strømmen skal være mindst, kan naa ned til Umivik, der nu er det almindelige Samlingssted for Rensjægere, der ville gennemstrejfe Egnen Nord for Elven, medens de, der ville prøve Jagtlykken paa Sydsiden, opslaa deres Telte ved Østre Kororsuak. I Midten af Juni, da vi vare i denne Egn, var Strømmen i Elven saa stærk, at vi ikke engang kunde naa til Umivik, men maatte opslaa vore Telte $\frac{1}{2}$ Mil Vest derfor. Herfra foretog vi en Vandring ind i Landet. Vor Hensigt med denne havde egentlig været at følge Elvens Løb saa langt som muligt imod Øst, for at faa Klarhed om nogle Forhold, der skulle være ejendommelige for den. Af et Brev, som Hr. Seminarielærer Kleinschmidt tilstillede os i Foraaret 1879, og hvori han meddelte os, hvad han efter grønlandske Beretninger kjender til disse Egne, tillader jeg mig at anføre følgende, da det indeholder flere Oplysninger, ogsaa vedrørende Egnen Syd for Holstensborg.

«Hvad angaar Oplysninger med Hensyn til Egnen imellem Holstensborg og Egedesminde, da er det netop den Del af Kysten, som jeg kjender allermindst til, navnlig det Stykke fra den nordre Isortok og forbi Nagsugtok-Fjorden. Over Strækningen fra noget søndenfor Holstensborg og til den nordre Isortok-Fjord har jeg et grønlandsk Kaart af en for nogle Aar siden afdød Catechet ved Itivdlek; deraf vedlægger jeg en Copi, da den formodentlig dog vil kunne give nogen Oplysning. De vil jo se, at det hist og her afviger noget fra det Kaart over den Egn, som efter Capt. Falbes Expedition blev sat sammen i Søkaartarchivet, og som for denne Egns Vedkommende vel næsten udelukkende grunder sig paa grønlandske Skizzer. — I Bunden af den søndre Strømfjords Gebet ligge bl. a. nogle Fjelde, som kaldes Kinarigsut; saavidt jeg veed, skulle de ligge søndenfor den her antydede Akuliarusiarsuk; fra disse Fjelde, som, skjøndt i og for sig ikke videre høje, dog skulle være de højeste deromkring, skal der kunne sees en Nunatak langt inde i Landet; maaske den ogsaa kunde sees fra et nordligere Fjeld. Det indre Land i denne Egn siges ikke at være højt; der skal være store Sletter og flade, bakkeliggende Fjelde; hvis det forholder sig saa, maa de højere, længere inde liggende Fjelde vel være skjulte af Isen. — Elven i den nordre Isortok-Fjord (den søndre Isortok er sønden for Sukktoppen) brød engang ud, medens netop et Jagtselskab var ved dens øvre Ende, hvor den kommer frem af Isen; den oversvømmede dengang hele den lange Dal til Fjorden, og en af Selskabet blev revet med og omkom. — Ligeledes har den store Elv, som ved Sarfartok løber ud i den søndre Strømfjord, engang ved et saadant Gjennembrud taget fire Konebaade med sig, som, godt betyngede, laa paa Land ved Elvens Munding, medens deres Ejere vare inde i Landet. Denne Elv stoppes undertiden af en Arm af Isbræen paa Yderfjeldene, som har skudt sig ud over den; men, hvad der kan stoppe den i Isortok-Fjorden, veed jeg ikke. Ordet Atanek, som staar to Gange i Nærheden af Indlandsisen, der, hvor Holstensborg-Fjordens og Strømfjordens Gebeter støde sammen, betyder Sammenhæng, nemlig Landets, og vil altsaa sige, at der mellem de der aflagte Indsøer ikke findes nogen Elv, der kan hindre den Vejfarende. Paa den nordre Side af den søndre Strømfjords inderste Del skal der være en større

Strækning, hvor der næsten intet Vand findes, eller og det Vand, der findes, har en salt (eller alkalisk?) Smag, det maa saa vel ligge i Jordbundens Beskaffenhed, som da ogsaa maa have Indflydelse paa Vegetationen. — Fra den inderste Del af den søndre Strømfjords Gebet gaa Rensjægerne undertiden over til den nordre Isortoks Gebet¹⁾, idet de benytte Isbræen som Bro over Elvene; Længden af den Strækning, som saaledes maa tilbagelægges paa Isen, er opgivet mig til omtrent 1 $\frac{1}{2}$ Mil.»

For at undersøge Egnen mod Øst foretog vi, som sagt, en Vandring op igjennem en Dal, der paa et Stykke løber parallel med Isortok-Elven. Langs selve Elven kan man paa Grund af de stejle Fjelde, der paa flere Steder træde lige ud til den leryldte Dal, ikke komme frem. Terrænforholdene nødte os saaledes til at slaa ind paa en nordligere Vej, saa at vi efterhaanden kom til at fjerne os mere og mere fra Elven, og ved Endepunktet af vor Vandring kunde vi fra Fjeldtoppene endog se ned i Nagsugtok-Fjorden. Vort Formaal, at komme til Elvens Udspring, opnaaedes saaledes ikke, og det er tvivlsomt, om dette kan naaes fra Isortok-Fjorden, da Afstanden vist er for lang til, at den uden altfor stor Opofrelse af Tid kan tilbagelægges paa en Vandring. Fra Bunden af Ikatok-Fjorden, eller fra Søerne, der ligge indenfor den, maa man vist lettere kunne naa derhen.

Den Egn, vi paa en Maade ufrivilligt kom til at gjennevandre, frembød dog noget af Interesse, saa at de 4 Dage, vi anvendte paa Turen, langtfra vare spildte. Nord for vor Teltplads, i den yderste Del af den med Isortok-Elven parallelt løbende brede Dal, træffer man umaadelige Ansamlinger af fint Ler, hvorom der mere udførligt vil blive talt i et senere Afsnit. Herfra strækker Dalen sig imod Øst, begrændset paa Nordsiden af Udløbere fra Akuliarusersuak, medens nogle lavere Fjelde

¹⁾ Nu, da Renjagten giver saa ringe Udbytte, finder dette næppe mere Sted. Idetmindste traf vi ingen Grønlænder, der vidste Besked om Vejen.

skille den fra Isortok-Dalen. En Elv, kommende Nord fra, danner ved at falde ned over den stejle Fjeldside et prægtigt Vandfald. Følger man Dalen imod Øst (en magelig Vej, som Rensjægerne vist i lang Tid have befærdet, da en bred Sti anviser en, hvor Terrænet er jævnt og hvor de bedste Vadesteder over Elvene ere at finde), naaer man efter omtrent 5 Timers Vandring i en Højde af 400 Fod over Havet til en Sø, ved hvis Bredder man seer flere grønlandske Teltpladser. Længere imod Øst afvekle lave Fjelde med Smaasøer, indtil man støder paa en temmelig stor Sø, ved hvis vestre Ende den ovenomtalte store Teltplads Kakaliak er beliggende. Fjeldene fra Akuliarusersuak-Højllandet tabe sig her, og ad deres nordre Affald stiger man ned til en udstrakt Slette, begrændset af flere lave Fjeldrygge. Seet fra et Sted midt paa Sletten har hele Landskabet aldeles ikke noget grønlandsk Udseende. De Egne af Grønlands isfri Yderland, som vi tidligere have berejst, savne ganske jævne Flader. De lave, afrundede Fjelde, som begrændse den her omtalte Slette, tage sig i Afstand ud som græsbevoxede Bakker; alt dette i Forbindelse med det stille, varme Foraarsvejr, der begunstigede os paa denne Tur, gjorde, at denne Egn i høj Grad mindede os om kjendte Partier i vort fjerne Fædreland.

En Ejendommelighed, som mange Steder i Grønland tildrager sig ens Opmærksomhed og i Begyndelsen fremkalder Forbauselse, var her i Egnen meget fremtrædende. Man seer nemlig, at de Fjeldsider, der vende imod Nord, ere iklædte et friskere og yppigere Grønt end de, der vende imod Syd, medens man skulde vente, at det modsatte var Tilfældet. Aarsagen hertil ligger dog maaske ikke saa fjernt. Paa de Fjeldskraaninger, der vende imod Solen, vil Sneen allerede tidligt paa Sommeren være smeltet bort, og Vegetationen maa derfor her i en tør Sommer lide af Vandmangel. Paa Fjeldenes nordre Skraaninger vil derimod Sneen, der her holder sig meget længere, bestandig vedligeholde en Overrisling af den lavere liggende Del ved de mange Smaabække, som udgaa fra den, og

Jordsmonnet vil her aldrig, selv efterat Sneen er bortsmeltet, blive saa tørt som der, hvor det er udsat for Solens mere lodrette Straaler.

Nord for Isortok-Elven strækker sig en meget lang Sø, Iivilik, der naaer hen til Egnen omkring Akadak ved Nagsugtok-Elven, og ved Ivnujagtok forener Afløbet fra denne Sø sig med Isortok-Elven. Da Vandet i Iivilik er lerholdigt, maa den sikkert have et Tilløb fra Indlandsisen.

Kystlandet fra Isortok til Nagsugtok er meget lavt, kun et Par enestaaende, lave Fjelde hæve sig op over Omgivelserne. Først en Mil fra Havet træffer man paa Højlandet. Paa den sydligste Strækning, der, hvor tidligere «Sydbay» var beliggende, findes en Mængde Øer, hvoraf Ukivik er den største og højeste. Nordligere træffer man de to Øgrupper Ikatok og Perutusut, medens Kysten forøvrigt er saa godt som fri for Øer eller Skjær. Ved Tatsip ata, en af Grønlænderne meget hyppigt benyttet Teltplads, hvorfra de bære Konebaadene op i en indenfor Stedet liggende stor Sø, træffes en stor flad Slette.

Nagsugtok (Nordre Strømfjord) er vistnok Grønlands længste Fjord. Den danner en stor Bue med Hulningen imod Syd, men udsender flere Arme, af hvilke de, som gaa imod Nord, ere de længste. Regnet fra Munden langs Fjordens Krumning til det Sted, hvor Fjorden vel nærmest maa ansees for at ophøre, har den en Længde af 20 Mil. Regnes derimod lige til Indlandsisen, det vil sige hele Fjorddalen, hvis inderste Del optages af en Elv, er Længden 25 Mil, og fra Munden til Bunden af Ugsuit er Afstanden ligeledes omtrent 25 Mil. Ligesom ved Isortok gaar den Elv, der kommer fra Indlandsisen og falder i Nagsugtoks søndre Arm, efterhaanden over i Fjorden, Dybden tiltager lidt efter lidt, og man kan ikke bestemt angive, hvor Elven hører op, og hvor Fjorden begynder.

Da Fjorden ved Munden er forholdsvis smal til den Vandmasse, som hver 6 Timer skal presses igjennem den, opstaar her en stærk Strøm, der næsten ikke standser i nogen

iagttagelig Tid; thi, lige saa snart Ebben er ophørt, begynder Floden næsten umiddelbart at løbe med stærk Fart. Strømmen er dog voldsomst i de smalle Løb, der adskille Øerne Simiutak paa Nordsiden af Fjordmundingen. Man maa her være forsigtig og ikke nærme sig for meget de Malstrømme, der forekomme paa flere Steder.

Da vi i Strømfjorden toge nogle Lodskud, ønskede vi ogsaa i Fjordens Munding at maale Dybden for at sammenligne den med Dybderne længere inde. Den stærke Strøm forarsagede imidlertid, at vi med vort skrøbelige Fartøj ikke her kunde foretage dette Arbejde, og vi maatte derfor lade os nøje med at tage Lodskud paa et Par Steder Nord for Simiutat, hvor Vandet er meget roligere. Dybden var her kun 20—40 Favne. Det var vor Hensigt paa vor Rejse ud af Fjorden at foretage mere omfattende Arbejder med Hensyn til Dybdemaalinger samt Temperatur- og Saltholdighedsbestemmelser af Vandet i forskellige Dybder; men det gik desværre hermed, som det saa ofte gaar paa slige Expeditioner; den udkastede Plan for Arbejdet kunde ikke følges, thi Forholdene medførte, at vi maatte tage en ganske anden Vej ud til Kysten. I fem paa Kaartet afsatte Linier, α , β , γ , δ og ε , fandtes de i Tabellen anførte Dybder, hvormed vi maatte lade os nøje.

Profil	α	β	γ	δ	ε
Punkt 1		82 Favne Ler og Sten	59 Favne	191 Favne Ler	124 Favne Ler
— 2	195 Favne Sten	157 Favne	216 Favne Ler	263 Favne	119 Favne Ler
— 3	198 Favne Sten	156 Favne Ler og Sten	211 Favne Ler	253 Favne Ler ¹⁾	
— 4	197 Favne Klippe	156 Favne Ler og Sten	58 Favne Ler		

¹⁾ Graagrønt Ler med Brudstykker af levende Bivalver.

Lodskuddene ere tagne med et 8 Fods Haandlod og Logline¹⁾.

Fjordens Kyster vare i Reglen stejldybde, og Dybden som oftest lidet varierende i samme Afstand fra Munden.

Paa Steder, hvor Vandet paa Grund af en haard Strøm idelig skifter, maa der i Temperaturen og Saltholdigheden forekomme store Uregelmæssigheder, og, som det vil sees af nedenstaaende Tabeller, finder dette ogsaa Sted her Strømfjorden.

Vandets Temperatur.

Favne under Overfladen	α_3	β_2	β_4	γ_1	γ_2	δ_1	δ_2	δ_3	ϵ_1	ϵ_2
0	2.0 ^o	3.6 ^o	6.0 ^o	5.0 ^o	5.5 ^o	9.0 ^o	8.8 ^o	8.2 ^o	7.8 ^c	7.7 ^o
2	6.1	..
3	3.0	..
5	2.8
10	1.1	..	1.1	..
20	2.0	0.9	..	0.4	..
30	1.0	..	0.2	..
40	-0.1	..
60	1.2
98	2.3
116	2.0
119	-0.1
124	-0.1	..
156	..	1.0	1.2
163	0.5
191	0.4
216	1.0
253	0.1

Temperaturerne ere observerede ved to Thermometre «Negretti Zambra», der bleve paanajede Lodlinen under Nedfiringen.

¹⁾ Detaillerne angaaende Dybdemaalingerne ere afgivne til Søkaartarchivet.

Vandets Saltholdighed i pCt.

Favne under Overfladen.	α			β			γ				δ		ε	
	2	3	4	1	2	3	1	2	3	4	2	3	1	2
0	3.31	3.33	3.32	3.27	3.24	3.26	3.09	3.03	2.98	2.93	2.89	2.90	1.05	0.99
5	..	3.31	3.26	..	3.26	3.26	3.18
10	..	3.35	3.31	..	3.33	3.28	3.25	..	3.23	..
20	..	3.36	3.29	(3.08)	..	3.28	..
25	3.26
30	(3.17)	..	3.29	..
40	3.29	..

Saltholdigheden er prøvet ved Dr. Meyers Aræometer. Vandprøver fra Dybden ere hentede ved Prof. Ekmans simple Vandhenter.

Det sees, at den Elv, der løber ud i Bunden af Fjordens sydlige Arm flyder paa Overfladen. Medens Overfladevandet ud for Sanerut (ε) kun havde en Saltholdighed af 1.05, fandtes denne i 10 Favnes Dybde allerede at være 3.23. I de næste 10 Favne tiltog den kun til 3.28, i 30 og 40 Favnes Dybde var Saltholdigheden 3.29. Altsaa her inde tæt ved Fjordens inderste Del var Saltholdigheden allerede i 10—20 Favnes Dybde næsten den samme, som den gennemsnitlig var i samme Dybde meget længere ude. De stedfindende Uregelmæssigheder kunne hidrøre fra lokale Strømninger, men maa dog vel nærmest tilskrives Tidevandet; thi, som det vil sees af de Observationsrækker, der haves paa samme Sted, er Vandets Saltholdighed meget forskjellig til forskjellige Tider. Ved Natarnivinguak, Syd for Isortok, varierer den saaledes fra 1.22 til 3.42; men denne store Variation er en naturlig Følge af de talrige Elve, der flyde ned fra Fjeldene. Ved Simiutat udfor Strømfjorden var Vandets Saltholdighed 3.41 til 3.42, medens Maximum, 3.45, blev fundet ved Kangek noget nordligere.

Ligesom det ferske Vand paa Grund af sin mindre Vægtfylde ikke kan trænge langt ned under Overfladen, saaledes forholder det sig ogsaa med Overfladevandets Temperatur, idet dog Varmegraden af Vandet i Dybden er højere, jo nærmere man er ved Fjordens Munding. Curverne for ligestor Temperatur maa saaledes ligge skraat med Heldning imod Øst. I Fjordens inderste Del maa dog sikkert det kolde Vand fra Indlandsisen, der flyder paa Overfladen, afkjøle Vandlagene nedenunder. Af Maalingerne i Punktet ε_1 udfor Sanerut sees det, at Temperaturen, der i Overfladen, hvor den jo maa være afhængig af Luftens Temperatur, er 7.8° , allerede i 10 Favnes Dybde er aftaget til 1.1° . I 40 Favnes Dybde er Temperaturen — 0.1° , som derefter holder sig constant til Bunden i 124 Favnes Dybde. Et lignende Forhold finder Sted paa de andre Steder i Fjorden, hvor vi foretogte Undersøgelser.

I dette Heftes 7de Afsnit (Tab. II) er der gjort fuldstændig Rede for samtlige paa Rejsen foretagne Undersøgelser over Vandets Saltholdighed.

Strømfjordens Bredder ere ikke nær saa høje og stejle som Isortøks; man kan paa de fleste Steder lande og slaa Telt. Paa Sydsiden af Fjorden begynde de højere Fjelde ved Kekertarsuit, men ere her dog temmelig lave (17—1800 Fod); noget østligere, i Egnen omkring den brede Dal Tikak og paa Sydsiden af Ekaluvarsuit, ere de atter højere. Paa Fjordens nordre Bred danne Fjeldene, hvis højeste Toppe ere omtrent 1500 Fod høje, flere med Fjorden næsten parallelt løbende Rygge. Nord for disse er atter en bred, dyb Indsænkning, opfyldt af mange Søer af forskjellig Størrelse; Nordost herfor hæver sig derpaa Fjeldet Kingigtok (2380'), der rager højt op over sine Omgivelser og er synlig i lang Afstand. Fra Toppen af dette Fjeld saae vi samtidig Holstensborg Rev og Fjeldene paa Disco. Hele denne Egn er særdeles rig paa store Søer.

En mindre Fjordarm ved Ungoriarfik paa Strømfjordens

Skyggeside er adskilt fra Hovedfjorden ved en lang Halvø med et malerisk Fjeldparti. Paa Sydsiden ligge ligeledes nogle høje Fjelde, fra hvis Top vi imod Syd kunde se ned i en stor Sø, der strakte sig omtrent parallel med Strømfjorden. Vore Grønlændere vidste ikke Besked om den, men vi antog, at dens Afløb maa falde i Ekaluvarsuit.

Nagsugtok udsender imod Nordost en lang Arm, Amitsuarsuk, der ved Itivdlersuak har et Overbærested til Atanek-Fjorden, og endnu længere imod Øst ved Bunden af Amitsuarsuk adskiller en anden Landstrimmel, Itivdlarak, denne fra Nuersorfit, der begrænder den store Halvø Kekertausak imod Øst. Disse to Overbæresteder benyttes almindeligt af Grønlænderne, naar de fra Egnen omkring Iginiafik ville til den indre Del af Strømfjorden. Paa Halvøen Kekertausak have de højeste Fjelde kun en Højde af omtrent 2000 Fod.

En Ejendommelighed ved Nagsugtok er dens stærkt for-grenede Form, som synes at hidrøre fra, at Landet her i det Hele taget er fladere, end Tilfældet er paa de fleste Steder i Grønland. Fjorden deler sig saaledes Øst for Kekertausak i 3 Arme, hvoraf en, den fornævnte Nuersorfit, gaar imod NNV., en anden imod NO. til Itivdiarsuk, hvor den ved en smal Landstrimmel er skilt fra Arfersiorfik. Undervejs hertil maa man passere en Snævring, Sarfarsuk, hvor Strømmen er saa rivende, at man kun kan komme derigjennem i det Øjeblik, der er Høj- eller Lavvande.

Den tredie Fjordarm gaar imod SO., og begrænses paa sin yderste Del imod Nord af en Halvø, der ved Ipiutarsuak, en Landstrimmel, som kun er c. 50 Skridt bred, staar i Forbindelse med det øvrige Land. Paa Fjordens Nordside gaa to mindre Fjorde imod Øst, som optage Elve, der komme fra Indlandsisen. Jo længere man kommer ind i Fjorden, bliver Vandet efterhaanden mere og mere lerholdigt og ferskt, og tilsidst kommer man ind i selve den store Elv, der fra Indlandsisen i utallige mindre Løb søger ud til Fjorden. Fjeldene, der omgive

Elven, lade paa mange Steder blive Plads til et bredt, fladt Forland ved Elvens Bredder, saa at selve Dalen har en betydelig Brede. Man seer her mange smukke Partier; Fjeldsiderne og det lave Forland er iklædt et yppigt Grønt, ja, ved en Elv, der i smukke Slyngninger drog sig ned ad Fjeldsiderne og hen over Sletten, dannedes Indhegningen af et tæt Pilekrat med Buske af over en Mands Højde, hvis Stammer havde en Tykkelse af en Arm. Efter 4 Dages besværligt Arbejde med at ro Baaden op imod den haarde Strøm og imellem de talrige Lerbanker, hvor vi hvert Øjeblik kom paa Grund, eller med at hale Baaden efter os i et Reb paa saadanne Steder, hvor Løbene flød tæt op til Land, naaede vi Kagtarisat, det Sted, hvor to mindre Elve flyde sammen og danne den store Elv. Længere end hertil kan man ikke komme med Baad. Efter Udsagn af en gammel Grønlænder fra Agto, der fulgte os, og som i sine unge Dage, i Fyrrerne, mange Gange havde været her i denne Egn, har siden den Tid Elvens Løb forandret sig betydeligt, Lermængden er forøget, og Sejladsen op ad Elven derved bleven vanskeligere. Nu besøges dette Sted mindre hyppigt, men vor Grønlænder fortalte os, at han tidligere her havde seet en Snes Baade samlede. Da vi ikke med Baaden kunde komme længere op ad Elven, foretog vi en Vandring over Fjeldene ind til Indlandsisen, der saaledes kun een Gang blev besøgt af os. Isgrændsen laa der 16 til 1800 Fod over Havet, og det foraa-liggende Land var fladt med mange smaa Fjeldrygge, der bleve lavere og lavere, jo nærmere vi kom til Isen. Nogen Hindring for dennes fremadskridende Bevægelse var her ikke tilstede, da dens Overflade i kort Afstand fra Randen laa betydeligt højere end de højeste Fjeldtoppe paa den nærmeste Del af Yderlandet. Paa et Sted kom en ret anselig Elv frem af Isen igjennem en prægtig Isport eller Isrotte paa 50 à 60 Fods Højde og omtrent samme Vidde. Portens Dimensioner i Højden vare kort indenfor Isranden betydeligt mindre, saa at man saae ind i et hemmelighedsfuldt Mørke, og, da desuden Aabningen gjorde en Bøjning

Syd efter, kunde vi kun overse den yderste Grotte, hvis Vægge hvævede sig malerisk over den skummende Elv med det for alle saadanne Isgrotter ejendommeligt blaalige Skjær. Smaa Vandstrømme rislede ud fra enhver Sprække, og nu og da løsnede sig Isblokke fra Grottens Sider og styrtede med et dumpt Brag ned i Elven. Efterat denne var kommen frem for Dagens Lys, fulgte den Isranden imod Nord, løb hist og her paa korte Strækninger endog ned under den, og faldt tilsidst i en større Sø, hvorfra der saa atter var Afløb til Nagsugtok-Elvens Dal.

Umiddelbart Syd for det her omtalte Sted var Fjeldet i en Brede af 50—100 Fod blottet for løsere Jordsmon og dets Overflade var blankt poleret med utallige smaa, men tydelige Skurstriber, der vare parallelle i Retningen fra Ø. 30° S. til V. 30° N. Denne Omstændighed tyder paa, at Isen paa dette Sted nu paa Grund af Sommervarmen og den dermed følgende Afsmeltning var ifærd med at trække sig noget tilbage, som ogsaa kunde sees paa den sønderrevne Isrand og de foran samme liggende løsrevne Isblokke, der umuliggjorde enhver Bestigning af Isen paa dette Sted. En lille Elv, kommende Syd fra, og som her paa en Strækning løb ind under Isen, bidrog ogsaa til at fremskynde dennes Sammenfalden.

Da vi fulgte Isranden Syd efter, fandt vi den overalt adskilt fra Landet ved Smaasøer og den ovenomtalte Elv, der maa have bortsnyllet Endemorænen; thi denne manglede enten helt eller var reduceret til et ubetydeligt Lerlag, der næsten overalt dækker den yderste Rand af Indlandsisen. Heldningen af den yderste Isrand var her betydelig, paa flere Steder sikkert, saavidt man kunde skjønne, 50—60°. Først ved Elvens Udspring af Isen, det vil sige ved Skjellet mellem det Vand, der løb Nord paa til Nagsugtok, og det, der fulgte Isranden imod Syd, og som bidrager til at danne den store Isortok-Elv eller muligvis løber til Ilivilik, var der en lille Strækning, hvor man kunde gaa lige hen til Isranden. Her fandtes en Endemoræne, der bestod af fint Ler og mindre Sten, som dækkede Isens Rand til en Højde

af omtrent 50' over Grunden. Med nogen Besvær lykkedes det os at krybe op over denne levende Masse, der gav efter for hvert Skridt, og befandt os snart paa den faste Is. Overfladen, der her var temmelig kløftet, havde forøvrigt det samme Udseende, og Isen den samme Struktur som paa de Steder, hvor vi i Sommeren 1878 havde Lejlighed til at iagttage den.

Da vi paa Grund af den fremrykkede Aarstid og Kernerups Sygdom vare nødsagede til at opgive Tanken om at foretage en længere Isvandring, fortsatte vi kun Bestigningen til en Højde af omtrent 2150 Fod eller 350 Fod over vort Udgangspunkt og vendte saa tilbage, da vi ikke her saae nogen Afvexling i Isens Ydre. Fra et 1990 Fod højt Fjeld, der laa c. 1 $\frac{1}{2}$ Mil fra Isens Rand, fik vi et ret godt Overblik over Isen, og navnlig kunde vore Blikke følge dens Rand langt Syd paa til Egnen indenfor Ikatoks og Søndre Strømfjords Opland. Den yderste Pynt af Akuliarusersuak-Landet, der i den nævnte Egn skyder sig frem imod Øst, pejlede vi fra vort Standpunkt i S. $\frac{1}{4}$ Ø. Under et stærkt Fald skjød Indlandsisens mægtige Flade sig i en stor Bugt ned mod Isortok-Elven, men, hvor langt den her gik imod Vest, kunde vi desværre ikke faa Kundskab om. Paa dette Parti af Indlandsisen laa en lille Nunatak, den eneste, vi fra dette Fjeld kunde faa Øje paa. Isens Overflade var i Nærheden af Randen paa de fleste Steder temmelig kløftet; hvad den var længere inde, kan i saa lang Afstand ikke afgjøres, dog turde man antage, at den her maa være langt jævner end f. Ex. i den Egn, vi i 1878 berejste i Nærheden af Frederikshaabs Isblink, thi de væsentligste Betingelser for stærkt kløftet Is, Nunatakker, stærkt Fald og ujævnt Underlag, vare, saa vidt vi kunde øjne, ikke her tilstede. Ved Frederikshaabs Isblink hævede Isoverfladen sig terrasseformig, her var den derimod jævnt stigende; dog maa jeg dertil føje den Bemærkning, at Terrassernes afrundede Conturer paa Grund af den ensartede hvide Farve som oftest ikke ere til at skjelne imod den bagved liggende Is. Seet i Afstand faar man saa-

ledes Indtrykket af, at Isens Overflade danner et jævnt heldende Plan, medens de sande Forhold, Hævningen i Terrasser eller den bølgeformede Overflade, først fremstiller sig for en ved en nærmere Undersøgelse, der kun kan foretages ved en Vandring over selve Isen.

Iøvrigt synes Indlandsisens Overflade i disse Egne ikke at naa op til saadanne Højder (over 6000 Fod) som de, vi iagttoge i Egnen Øst for «Jensens Nunatakker», Højder, der vist ere temmelig enestaaende i Udkanterne af den grønlandske Indlandsis, og som sikkert maa tilskrives det derliggende Bjergparti.

Medens Isen indenfor Strømfjorden, som omtalt, kun har ringe Fald, er det modsatte derimod Tilfældet med det brede Isparti, der strækker sig ind imod Isortok-Dalen. Som Følge af den store Heldning maa denne Isstrøm have en betydelig Bevægelse, og Virkningen deraf spores tydeligt, endog langt ude i Isortok-Fjorden, ved de mægtige Ansamlinger af Ler, der alt ere omtalte ovenfor.

Under Isens Bevægelse hen over Underlaget afhøvles, som bekendt, Fjeldets Overflade og det løsnede Materiale males efterhaanden til fint Ler, som Vandet fører med sig ud i Fjorden. Vandet i Elven og den indre Del af Fjorden er saaledes meget graat og plumret, men, jo længere man kommer ud, tiltager Klarheden, saa at Vandet i den yderste Del af Fjorden er ligesaa rent som ude i Davis-Strædet. En Sammenligning imellem Leret i Isortok- og i Nagsugtok-Elven viser, at det første er i langt højere Grad findelt end det sidste. Medens Opholdet ved Nagsugtok-Elven ikke frembød nogen Gene, var det derimod næsten uudholdeligt ved Isortok, hvor en tæt Støvsky bestandig hvilede over den brede Elv og dens Bredder, hvis Fjelde og Planter derfor havde et graat og yderst trist Udseende. Støvet, der ved den mindste Luftning hvirvledes op i tætte Skyer, trængte ind overalt, fyldte vore Rejsekasser og havde en skadelig Indflydelse paa Instrumenternes finere Dele.

For at bestemme Mængden af de i Vandet opslem-

mede Bestanddele, toges den 18de Juni to Prøver af Vand fra Isortok-Elven ved vor Teltplads lidt Vest for Umivik,

i den ene fandtes der i 158 Gr. Vand 1.4424 Gr. Slam,

— anden — — 152 - — 1.4810 - —

hvorefter der altsaa i en Cubikmeter Vand fandtes henholdsvis 9129 og 9744 Gr. Slam; Chlormængden var i den ene 0.0012

pCt., i den anden 0.0014 pCt. Tre Prøver toges den 29de Juli af Nagsugtø-k-Elvens Vand ved Kagtarisat, hvoraf

den ene indeholdt i 158 Gr. Vand 0.0372 Gr. Slam,

— anden — 157 - — 0.0312 - —

— tredje — 150 - — 0.0322 - —

eller 235, 199 og 215 Dele Slam i en Cubikmeter Vand, medens Chlormængden henholdsvis var 0, 0.0033 og 0.0071 pCt. Til Sammenligning skal jeg anføre, hvormange Dele Slam i 1000000 Dele Vand fra forskellige Floder, der have været Gjenstand for en lignende Undersøgelse¹).

Themsen (ved Kew)	0.1
— (ved Red House, Battersea)	27
Maas (ved Lüttich)	100
Aar (ved Udspringet fra dens Gletscher)	142
Mississippi (efter Riddell, aarlig gennemsnitlig)	803
— (senere Bestemmelse)	588
Ganges (15de Marts til 15de Juni)	217
— (15de Juni til 15de Oktober)	1943
— (15de Oktober til 15de Marts)	446
— i Middeltal	869
Den gule Flod i China	5000

Det vil af denne Sammenligning sees, at kun en enkelt af de anførte Floder i denne Henseende nærmer sig den grønlandske Elv Isortok. Rigtignok kan en enkelt Bestemmelse ikke give os Oplysning om den Slammængde, der til forskellige

¹) G. Bischof: Lehrbuch der chemischen und physikalischen Geologie, (2den Udg.) I, Side 274, 493 og fig.

Tider dannes under Indlandsisen og flyttes af Vandløbene fra det indre af Landet ud til Havet, hvortil der vilde udfordres regelmæssige Undersøgelser i et helt Aar baade over Slammængden og Strømprofilerne. I Mangel deraf kan det altid have Interesse at anstille en Beregning over den hele af Elven medbragte Slammængde paa den Dag, Prøven toges, selv om denne Beregning ikke kan gjøre Fordring paa nogen stor Nøjagtighed. Den stærke Strøm og de utallige Grunde umuliggjorde nemlig en nøjagtig Opmaaling af Vandets Dybde, og, da desuden Strømmen var højst ulige i de mange Løb, hvoraf Elven bestod, kunde jeg kun efter et Skjøn, støttet af de faa Maalinger, det var muligt at foretage, beregne den Vandmængde, som Elven i et Døgn fører ud i Fjorden. Derefter kan man anslaa den totale Slammængde til at udgjøre omtrent 4062 Millioner Kilogram eller omtrent 8124 Millioner Rb , et Tal, der viser, hvilken umaadelig Flytning af faste Masser Indlandsisen og Vandløbene her formaa at iværksætte. Selvfølgelig har Elven paa sit Løb fra Indlandsisen til vort Observationssted allerede afsat en stor Del af de grovere Bestanddele.

I Sammenligning med Isortok-Elven fører, som sagt, Nagsugtok-Elven kun en ringe Mængde Ler med sig, en Omstændighed, der maa tilskrives Indlandsisens ringere Bevægelse paa Grund af den mindre Heldning.

Med Hensyn til Arfersiorfik og Atanek-Fjorden vil der kun være lidet at bemærke, da vor Rejse fra Slutningen af Juli var saa forceret, at der kun kunde foretages faa lagttagelser. Landet omkring disse to Fjorde har i det væsentlige samme Charakter som omkring Nagsugtok. I Bunden af Arfersiorfik udmunder en Isbræ af betydelig Mægtighed, men dens Produktivitet er kun ringe. De afsatte Isfjelde ere kun smaa, og naa vist aldrig ad den lange Fjord ud til Havet. Indlandsisens Paavirkning gjør sig dog gjældende i Vandets ringe Saltholdighed. Medens

denne i den inderste Del af Strømfjordens nordre Arm, tæt ved Overbærestedet Itivdiarsuk, var 3.12 pCt., var den i Arfersiorfik, i Nærheden af Overbærestedet Itivdiarsuk, kun 0.75 pCt. Ved Sarfarsuk, i Arfersiorfiks vestlige Del, er et Strømssted, der frembyder store Vanskeligheder for Passagen, men ellers ere begge de omtalte Fjorde lette at berejse, da der mange Steder findes gode Teltpladser. Iøvrigt vil et Blik paa Kaartet vise Fjordenes og Yderlandets Form og Dimensioner, samt hvilke større Søer og Elve der findes i denne Del af Landet.

Ligesom i Sommeren 1878 have vi iaar overalt paa vor Rejse mødt den største Forekommenhed og Velvilje hos Handelens Embedsmænd og Betjente, der altid søgte at være Expeditionen behjælpelige med at skaffe Folk og Baade, og i det hele taget gjorde alt, hvad der stod i deres Magt, for at bidrage til vore Arbejders hurtige Fremme.

De Klager, der af Rejsende saa ofte have lydt over Grønlændernes Ulyst til at følge dem paa deres Expeditioner, kan jeg nu, efter i 3 Aar at have havt at gjøre med dem, ikke give min fulde Samstemning. Ganske vist kan man som oftest have nogen Ulejlighed med at overtale dem til at indlade sig paa anstrængende og farefulde Rejser, hvis Nytte de ikke kunne øjne; men ved en fornuftig Behandling har jeg saa godt som altid fundet dem villige, og deres Higen efter at se noget nyt og lære deres Land at kjende er i og for sig allerede en mægtig Drivfjeder for dem til at følge med og bringer dem til at glemme Længslen efter deres Hjem og Slægt, hvoraf enhver Grønlænder i høj Grad er besjælet.

